

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

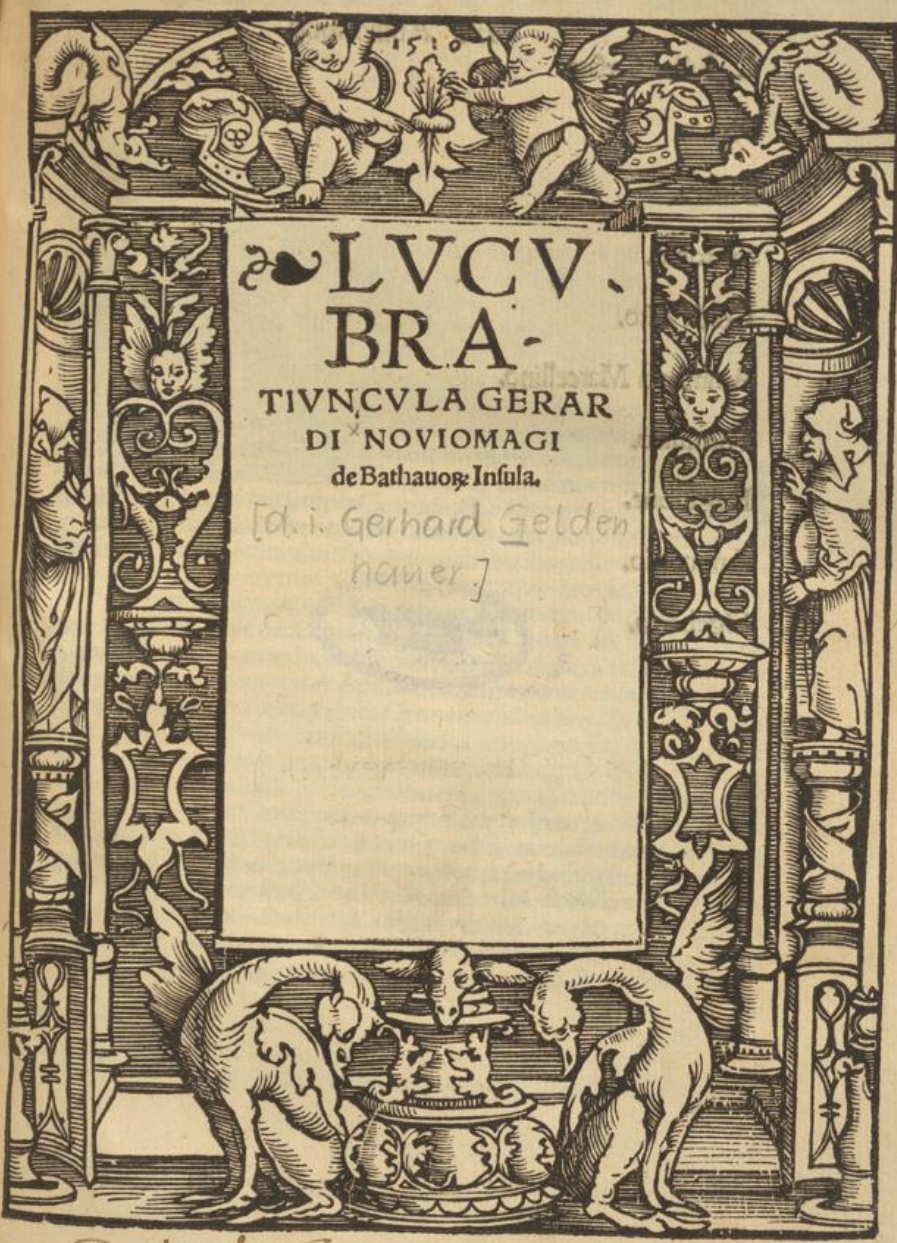
Pontani De Immanitate

Pontano, Giovanni Gioviano

[S.l.], 1519

Lvcvbra tivncvla Gerardi noviomagi de Bathauor insula

[urn:nbn:de:bsz:31-270824](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-270824)

LVCV.
 BRA.
 TIVNCVLA GERAR
 DI NOVIOMAGI
 de Bathauog: Insula.
 [d. i. Gerhard Gelden
 hauer.]

D Jacobo Svo Merystru Brüss donat
 70

Ex Authoribus:

C. Iulio Cesare;

Plinio,

Seneca,

Sætonio,

Cor. Tacito;

Ammiano Marcellino.

Fortunato.

Reginone.

Ammonio,

Sigeberto,

Landeshöchstbibliothek
Karlsruhe

GERARDVS

NOVIOMAGVS IN SIGNI NICO/

LAO BVSCIDV/

cen S, P.

Collegi ante aliquot annos adiutore Cōrado Veccrio Lucēburgenſi Caroli Maximi Cēſaris aſecretis, nōnullaq̄ ad Bathauoz: iſulē deſcriptionē ptinere videbāſ que nunc ſub tui nominis auſpicio in publicū emiſſi Adnotafſem tamen hiſ multa ex primę authoritatis ſcriptoribꝫ q̄ ad illuſtrādā Bathauoz: imo Germanorū n̄forū gloriā ptinēt, ſed adlicę he turbę mihi luſiſq; meis longe moleſtiſſimę, inter quas inuitus veſtor, non ſi nunt me me tātum patrię id eſt Germanię noſtrę clariffime tribnere. Clariffi

me inq̄, tanta enim fuit ſemper Germanorū noſtrorum non modo libertas, verū etiā in bellicis domeſticisq; rebus virtus, vt glorioſi iactabundi q; Itali res geſtas parētū noſtrorū cogente inuidia ſuppreſſerint. Quāq̄ non paucis in locis, vel nolentes noſtrorum virtutes prodant, Id quod ex Cēſaris Dictatoris cōmentarijs de Ariouillo, ex Tacito item de Ariminio princepe fortiffimo facile oculus lector perſpicit. Tantaq; fuit ſingulorū Germanorū virtus & fortitudo, vt difficile fuerit diſcernere, quis inter eos militis, quis imperatoris nomine dignus eſſet. Et (vt quod verum eſt addam), Maxima omniū ſęculorū inuenta Germanorū ſunt boarda .v. Typographia, pixis chartaq; nautica. Et ſi ad literas (vt ſtrenue faciūt iam pleriq;) acerrima liberimaq; ingenia contulerint, Italiā atq; Gręciā breui infra ſe videbunt, nam qualis ſit in ſacris humanisq; literis. D. Eraſmus Roterodamus Bathauorum Germanorumq; immortale decus, totus nouit orbis. Quantūq; multi alij bonarū literarum profeſſores eruditione eloquētiāq; preſent. Ipſi Romaneñ patrię noſtrę p̄dones per indulgētias quas vocāt quotidie experiuntur. Sed (vt ad libellū meū redeā) doctiffime Nicolae ab amuſis iſtis latratonibus deſendus abſte venit tibi nominatim dedicatus Bene Vale. Salutabis meis verbis cōmunes amicos doctiffimos viros Petrum Aegidium & Cornelii Grapheum Doreſſati, Anno M D. XX.

A = den = A

LVCVBRATI

VNCVLA.

GERARDI NOVIOMAGI CAROLI MAX. CAESARIS ASACRIS DE BATHAVORVM INSVLA.

MOn ignoro quā immodica prudentiū viroꝝ de Bathauoꝝ insula scribentiū, discordia sit, & quā graues falsæ nonnunquam rei sint authores, quos cum laboriosius indagare vera pigeat, ignorantia pudente (vt Plynianis verbis vtatur) metiri non piget. Quare de Bathauoꝝ insula scribere constitui, partim quæ apud probatissimū quæque auctorē legi, partim quæ coram cōspexi. Principio itaque Candidū lectorē admonitū velim gentiū, portuū, oppidoꝝ noīa, locorūque status sæpe mutari, prouincias; regnorūque terminos, non medio crē accipere varietatē. A Strabonis enim tēpore, qui sub Tiberio Cesare vixit, vsque ad Ptolomeū Alexandrinū qui Imperatē Antonino Pio Augusto, orbis sitū descripsit tāta noīa mutatio facta est, vt paucissimos populos eo noīe recēseri videas ab vno, quo noīa uent alter. Id quod etiā Plynius his verbis cōquerit. Alibi mutato prouincias; modo, alibi itinerū auctis aut diminutis passibus incubuere maria, tam lōgo æuo, alibi processere littora. Torsere se & fluminū aut corexere flexus, præterea aliū de alijs exordiū mēsuræ est, nec Seneca idē dissimulat ad Albinā Noua, inquit vrbū fundamēta iaciuntur, noua gentiū noīa extinctis noībus prioribus, aut in accessione validioris cōuersis oriuntur. Quare optime lector non statim arguēdus videtur acrius, quisque in describēdis hoc nostro sæculo locis, atque ad prisca noīa reducēdis rem acu (vt dicunt) non tetigerit. Hæc paucis admonuisse sat sit. Hinc ad descriptionē Bathauoꝝ insulæ veniamus, & in primis tacitū eloquentissimū historicū audiamus. Bathauī donec trans Rhenū agebāt pars Catthoꝝ; seditione domestica pulsī, extrema gallicæ orę vacua cultoribus, simulque insulā inter vada sitā occupauere, quā in mare oceanū a frōte, Rhenus amnis tergū ac latera circūluit. Meminit & huius Insulæ D. Iulius qui eam Victor Iulstranit, ita scribēs Mosa p̄fluit ex monte Vogelō, qui est in finibus lingonū, & parte quadā ex Rheno recepta quæ appellatur Vualis insulāque efficit Bathauoꝝ in oceanū influit, neque lōgius ab oceano millibus passuū octoginta in Rhenū influit. Rhenus autē oritur ex Lepōtijs, qui alpes incolūt, & lōgo spacio per fines Mantuantū, Helueticōꝝ, Szquanōꝝ, Mediomatticū, Tribocōꝝ, Treuitōꝝ citatus fertur, & vbi oceano appropinquat, in plures defluit partes, multis ingrediturque insulis effectis, quas pars magna a feris barbarisque nationibus incolitur. Ex quibus sunt, qui piscibus atque ouis auiū viuere existimantur multisque capitibus in Rhenū influit. Si Cesare Dīctatorē recte intelligo, Vualis Rheni brachiū, Bathauoꝝ insulā efficit, non Mosa Vualim recipiēs, quod si ita est vt dicimus, ibi Bathauoꝝ insulā incipere, vbi Vualis incipit non negabimus, id est ab arce lobeca, vbi etiā ipsum Rhenū in plures defluentē parteis a tergo (vt Tacitus scribit) habet & a septētrione & meridie habere incipit.

De passuū vero numero nullā facimus mentionē, quod in antiquis coica
bus numeri, librarios; imperitia, sint deprauatissimi. Vualim autē Batha-
uorū insulā alluere apertissime ostēdit. Fortunatus egregius poeta, duobus
elegātissimis versibus. Condolet hinc Bathauus gemit illinc betictus axis
Perstrepit hoc Vuahalus, illud Hiber⁹ aquis. Quod vt maiore authore ad-
struā Taciti etiā verba subscribā. Insula Bathauoꝝ in quā cōuenirent præ-
dicta, ob facileis adpullus, accipiēdisq; copijs & trāsmittēdis ad bellū opor-
tuna. Nā Rhenus vno alueo cōtinuus, haud modicas insulas circūueniens
apud principiū agrū Bathauī velut in duos amnes diuiditur, seruatq; nomē
& violentiā cursus, qua Germaniā præuehitur donec oceano miscetur ad
gallicā ripā latior & placidior adfluēs; verso cognomēto Vahalē accole di-
cunt, mox id quoq; vocabulū, mutat Mosa flumine, eiusq; in mēso ore eun-
dem in oceanū effunditur. Ex his claret Vualalē ibi esse nomēq; suū retine-
re, vbi sunt Bathauī. Nec digladiandū cēseo Vualis dicatur an Vuahalus,
cū vere; locorū tā variā apud authores sit appellatio. Sed attēdendus est lo-
corū situs, fluiorū cursus, veterū; in dicia, sēniorū q; narrationes, Mosa
etiā vt hoc quoq; obiter dicā manu factō alueo in Vualim influit supra bo-
meliā, cui mirū est Raimundū Marhanū nō meminisse, nisi vir tātus mul-
tamagis ex cōiecturis & auditu, q̄ oculis & diligēti lectiōe describere maluis-
set. Præter hæc quæ diximus Plynius in ordinatissima illa sua cosmogra-
phia sic de hac insula scabit. In Rheno autē ipso prope centū milia passuū
in lōgitudine, nobilissima Bathauoꝝ insula, & Caninesatū, & aliæ Phrysi
ortum, Cancos, Phrysiabonū, Sturionū, Morfatioꝝ que sternūtur inter He-
linū & fleuū, ita appellātur ostia in quæ effusus Rhenus, ab septentrione
in lacus, ab occidēte in amnē Mosam se spargit medio inter hæc chorū ver-
sus modicū nomini suo custodiēs alueū. Iam videamus an Cæsari cōsonēt
Plynius. Cæsar Rhenū dicit vbi oceano appropinquat multas ingēteisq; in-
sulas efficere, Plynius multas insulas enumerat, quæ inter Helinū & Fleuū
sternūtur. Cæsar dicit partē quandā ex Rheno a Mosa recipi. Plynius scribit
Rhenū ab occidēte in amnē Mosam se spargere. Cæsar (vt ostēdimus) Vua-
lim allerit Bathauoꝝ insulā efficere. Plynius Rheni enumerās insulas, Ba-
thauorū insulā, vt est prima ita primo quoq; loco ponit, vocatq; nobilissi-
mam. Reuera em̄ nobilissima est Bathauoꝝ insula quæ vndiq; aquis septa
pulcherrimā insulæ speciē præ se ferre dignoscitur. Nec quisq; putet Plynium
tam crassi hebetisq; fuisse ingenij, vt præterita hac Insula, aut nō primo lo-
co posita, alias minus nobileis tā studioso ordine referret. Nec quisq; Batha-
uos, quos nos describimus extra Helinū & Fleuū querat, nisi etiā in extremo
gallicæ oræ, vbi vsq; hodie arcis Bathauorū (vt quibusdā persuasum est re-
damate licet Thritemio) quā Bathauoburgū dicūt vestigia manēt. Habe-
mus ex Plynij verbis inter Rheni insulas, Bathauoꝝ rem principē eamq; in
Rheno ipso esse, quod & alio loco aptissime Tacit⁹ author his indicat ver-
bis. Rhenū autē accolētes Germaniæ gentiū in eadē prouincia Nemetes,
Tribocci, Vāgiones, Vbij, Colonia agrippinēsis, Cugerui, Bathauī & quos
in insulis diximus Rheni, Helinij nomē obscurius nobis est quā & quo loco

tuerit certo indicare possim⁹. Quāq̄ extet arx Helinū nō procul a bomellā
falsa, obfisione prelijsq; nobilitata. Fleuū is fluuius a multis putat qui inter
stauriā & Enchusiā fluit. Legitur em̄ in vita sancti Odulphi, quod circa stau
ron ante diuī Odulphi eides iacebat petra ingētis magnitudinis quæ absq;
humano labore in flumine quod dicit fleu deuoluerēt, in chartis vero nau
ticis, quibus nostræ ætatis nautæ vtūtur nō dicitur fleu sed Germanicę die
doctriæ & fleu dicitur flumē illud quod inter insulas stielandiā & schellingi
am decurrit. Qui vero sint Phrisij inter Fleuū & Helinū ex historia Radbo
di potētissimi Phrysiog: principis, qui tēpore Caroli Martelli vltraiecti reg:
nabat, vtcūq; dicitur Præterea in libro Cameræ, (ita dicūt) Vltraiectinæ ec
clesiæ, bona Holdādiæ pars quæ ad septētrionem vergit Vvelphrysia vo
catur. Qui autē sint Canci & cæteri qui a plynio noiantur, qui inquirere vo
let. Hoc obseruet ne aut Helinū aut Fleuū trāsgrediatur, alioqui nō satisfac
ciet Plynio. Retinet autē Rhenus vsq; in hūc diem nomini suo aluēi iuxta
Arihemā, Ragenū, & Rhenos oppidū, quod a Rheno ipso nomē sortitur
atq; nō procul a Dorellato arce Antistitis Vltraiectini lecca vocatur, ma
nētibus nihilominus veteris Rheni vestigijs. Quod autē Plynius Historiā
naturalē prosequēs, ex aduerso huius situs Britannā insulā collocat, nō est
cōtrariū his, quæ de Bathauog: insula scripsimus. Nō em̄ dicit Plynius ex
aduerso Bathauog: insulæ esse Britannā, sed ex aduerso situs insulæ Rhe
ni quas simul enumerās cōplectitur. Ex ijs quæ hæctenus in medium attuli
mus, apparet quod Bathauog: insula sit partim ea quæ nūc batua dicitur
quo etiā noie eam Ammonius Monachus diligēs & verax historicus. Sige
bertus Gēblaceñ monachus. Regino Abbas Prumiēsis nō contēnendi au
thores immortalitati cōsecrarūt. Partim maxima Holtlandiæ pars habet
hæc insula Vicos, Pagos, arces, oppida nobilissima atq; toti Germaniæ, li
mo toti fere orbi notissima, quare hoc noia huic lucubratiūculę inserere su
peruacū duxi. Quæ Cornelius Tacitus de Nemore apud Bathauos sacro
scribit, huic nostræ insulæ, si rite dispiciātur, aptissime cōgruūt. Sed ocula
tum oportet esse lectōrē, neq; sentētiā precipitare, neq; affectu immodico
in aliquā partē duci. Audiuī puer a Bathauis senibus. Bathauos olim fuis
se Cæsarog: aquiliferos, quare adhuc multi horū aquilas nigras, aliqui ru
beas nōnulli albas pro insignibus habēt. Quod vero corpus Cæsarū cu
stodes fuerint, nō vno loco Trāquillus indicat, & amicos populi Romani,
& in piculofissimis bellis auxiliares fortissimos fuisse ex Ammiano facile
colligī. Tāta ē hui⁹ insulę fertilitas vt nihil supra Viros ac mulieres educat
formosissimos. Pecog: ois gñis refertissima est. Tot sūt iter Bathauos equę
stris ordinis viri, vt in prouerbiū apud finitimos abierit Bathauus eques,
ac domina Bathaua, quādo nobilitati auorū nō respōderēt opes, quamq;
sint opulētissimi, quādo ijs agros colere per bella licet. Nullus fere in supera
huius Insulæ parte est qui nō ostētet insignia sua. Viri fortes ac staturosi, &
ad bellog: subeūda pericula, vt prōptissimi ita & aptissimi. Quæ scribo vera
esse nemo negabit qui inter Bathauos, qui antiquū adhuc nomē retinēt,
vel vnū diem cōuetat⁹ sit. Reliqui em̄ qui nūc alijs noibus cōsentur, quicq;

mercatorū studēt etq̄a opulētissimi sūt militari artē nō nihil remiserē, ad eā
tū aptissimi cū aliq̄atīsp̄er assueserit. Verū quia nōnulli dubitāt q̄sint Sycā-
cābri, Bathausi finitimi, illud ex quibuldā verisimilib⁹ cōiecturis addā. Sycā-
bri sunt Coloniēses Gelrij & Clini ceteriq; q̄ inrer Houēsiū & Nouiomagū,
inter Mosā & Rhenū habitāt, Neq; hęc scribētes Gelriā aut Cliuiā Sycā-
briam dicimus (nisi ab inhabitatoribus ita quispiā noīare velit) Sed Sycā-
bri in hęc Gallias partē in qua nūc habitāt Augusti auspicijs traducti sūt.
Nlarrate em̄ Suetonio didicimus, Quod Octauus Augustus Germanos
vitra albam summouit, ex quibus Sueuos & Sycābros dedētes se traduxit
In Galliā atq; in proximis Rheno agris collocauit. De Sueuis quoq; hic fit
mētio difficilior est nodus, q̄ vt a me dissolui possit Vbi autē terrarū. Sycam-
bria fuenit vnde nostri originē ducūt, inquirāt qui volēt vt speciosa vendāt
mēdacia. Mihi abūde satis est quod de Bathausi & Sycābris ea scripserim,
q̄ vera esse lectis excussisque veterū historijs, sanctorūq; vitis qui nostrę In-
ferę Germanię christi fidē p̄dicauerūt diligēs lector facile deprehēdet. Qui
vero accurat⁹ & cumulatius aliquid de Bathausi gestis legere cupit Re-
nati Snoij Goudani isignismēdici historīā hollādicā legat. Viue vale amē
celestior & (vt Horatij verbis dicā) si quid Noui si rectius istis Candidus in
partē, si nō his vtēte mecū,

Epitaphium Sorani militis, authore Aelio
Hadriano augusto.

Ille ego pannonijs quondam notissimus oris
Inter mille viros primus fortisque Bathauos,
Hadriano potui qui iudice, vasta profundi
Aequora Danubij, cunctis transire sub armis.
Emissumque arcu dum pendet in aere telum,
Ac redit, ex alia fixi fregique sagitta.
Quem neque Romanus potuit, neque barbarus vnq̄
Non iaculo miles, non arcu vincere parthus,
Hic situs, hic memori saxo mea facta sacraui,
Viderit an ne aliquis post me mea gesta sequetur
Exemplo, mihi sum primus qui talia gessi

Epigrāma lepidissimū Eiusdem Hadri-
ani Imperatoris Augusti.

Almo, Theon Thyrsis, orti sub colle Pelori
Semine disparili, Laurente, Lacone, Sabina,
Vite Sabina, Lacon fulco, sue cognita Laurens,
Thyrsis oues, vitulos Theon, ægerat almo capella
Almo puer, pubesque Theon, & Thyrsus ephœbus
Canna Almo, Thyrsis stipula, Theon ore, melodes
Nais amat Thyrsin Glauce Almona, Nisa Theonem
Nisa rosas, Glauce violas, dat lilia Nais,

Imperatori Cæsari Maximiliano Augusto,
P.F.P.P.Cæ.Nouiomagus,

Iure atq; ex merito Romanæ præsidet arci
Germanus mundi victor & imperij,
Romulus vt quondam vicit cum stirpe nepotum
Præcipuos populos præcipuosq; duces,
Fortis sic vicit Germanus fortia regna
Germanus præstans corpore, mente, manu.
Id verum ostendit clarus Burgundio, victor
Gallorum, natus stemmate teutonico
Francus Germanus probat hoc, Nortmannia diues
Hoc docet in regno, Galle animose, tuo
Langobardus adest victorum victor & inquit
Germanos patres, lætus honore meos
Sed priscam linguam mutavi tempore longo
Et mores sumpsi Tuscia docta tuos
Hispanusq; potens gaudet iactare parentis
Germanos Gotthos, Anglia Saxonicos
En quid Germanus perfecit cuncta domando
Et subdens sceptris regna superba suis,
Iure ergo regnas romana Cæsar in arce
Maximiliane pius qui pater es patriæ,

G N C

Gerardus Nouiomagus Caroli Maxi-
mo Cæsari,

Augusto viuas fœlicior, optime Princeps,
Traiano melior regnes ter Maxime Cæsar.
Te metuat vesper, te laudent indica regna.
Orbis te arcæus colat, & tibi seruiat auster.

Antuerpiæ per Michaelem Hillenium Hoochstrata:
num Anno M.D. XX. die. xix. Septeb.

Antuerpiæ per Michaelem Hillenium Hoochstrata:
num Anno M.D. XX. die. xix. Septeb.